

FIRAT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Journal of Social Sciences

p-ISBN:1300-9702 e-ISBN: 2149-3243

MİHAİL ŞOLOHOV'UN *DURGUN DON* ROMANI ÜZERİNE TEMATİK BİR İNCELEME*

A Thematic Examination On Mikhail Sholokhov's Novel And Quiet Flows The Don

Selin TEKELİ¹

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Yabancı Diller Bölümü, Karaman, selinozturk@kmu.edu.tr, orcid.org/0000-0002-4081-9155

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received:
21.06.2021
Kabul/Accepted:
11.08.2021

DOI:

10.18069/firatsbed.954177

Anahtar Kelimeler

Don Kazakları, Durgun Don, Eser ve yazar Sözlüğü, Tematik sınıflandırma, Tematik sözcükler.

ÖZ

Bir toplumun kültürel değerlerini ortaya çıkarmada temel kaynak söz varlığının incelenmesinden geçer. Özellikle yazılı kaynakların, edebi eserlerin söz varlığı açısından incelenmesi ve edebi metinlerde kullanılan sözcüklerin tespit edilmesi, ait olduğu toplumun kültürel unsurlarını ve tarihsel gelişim sürecini yansıttığı için dilin önemli bir kaynağı niteliğindedir. Çalışmanın konusunu 20. yüzyıl Sovyet Rus yazarı Mihail Aleksandroviç Şolohov'un (1905-1984) *Durgun Don* adlı romanında geçen sözcüklerin tematik incelemesi oluşturmaktadır. Ancak araştırmanın hacmini ve amacını aşmaması için çalışmamızda tematik sınıflandırma başlığı altında sadece ad soylu sözcükler incelenmiş diğer sözcük türlerine yer verilmemiştir. Eser boyunca kullanılan ve tekrar edilen bu sözcükler birçok madde başı altında toplanarak sözlüksel alan çalışması yapılmıştır. Don Kazak yaşamının açıkça gözler önüne serildiği bu eserde tespit edilen temalardan da anlaşılacağı üzere Don Kazaklarının gelenek, görenekleri, bakış açıları, kültürleri, sosyal hayatları, toplumsal ilişkileri, maddi ve manevi değerleri gibi birçok konuda önemli bilgiler edinmek mümkündür. Eserdeki temaların çeşitliliği ve zenginliği Şolohov'un üslubu ve dili ile ilgili de önemli tespitlerde bulunulmasını sağlamıştır. Araştırma sonucunda yazarın bu eserinden hareketle aynı kavram grubu içinde tespit edilen sözcükleri tematik olarak sınıflandırarak eserin tematik sözlüğünü oluşturmak ve Rusçanın sözcük hazinesine katkıda bulunmak amaçlarımız arasındadır.

ABSTRACT

The essential resource in revealing the cultural values of a society is the examination of its vocabulary. Particularly, the examination of written sources in terms of the vocabulary of literary works and the determination of the words used in literary texts are significant sources of language, as it reflects the cultural elements and historical development process of the society it belongs to. The topic of the study consists of the thematic examination of the words included in the novel *And Quiet Flows the Don* by Mikhail Aleksandrovic Sholokhov, the 20th century Soviet Russian author. However in order not to exceed the frame and the target of the research, only the noun words are examined while the other types of words are excluded. The words used and repeated from the beginning to the end of the novel have been collected under the various titles and lexicographical field survey has been done. As understood from the themes identified in this Work, in which the life of the Don Kazakhs is obviously displayed, it is possible to obtain important information on many subjects such as the traditions, customs, perspectives, cultures, social lives, social relations, material and spiritual values of the Don Kazakhs. The variety and plentifulness of the themes in the novel provide us to make on observation on Sholokhov's style and language. As a result of the research, creating the thematic dictionary of the Work by classifying the words determined in the same concept group based on this Work of the author and contributing to the vocabulary of the Russian language are among our goals.

Keywords

Don Kazakhs, And Quiet Flows the Don, Work and author dictionary, Thematic classification, Thematic words.

Atf/Citation: TEKELİ, S. (2021). Mihail Şolohov'un *Durgun Don* Romanı Üzerine Tematik Bir İnceleme, *Firat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31, 3 (1141-1147).

Sorumlu yazar/Corresponding author: Selin TEKELİ, selinozturk@kmu.edu.tr

* Bu çalışma Prof. Dr. Sevinç Üçgül danışmanlığında hazırlanan *Rusçanın Söz Varlığı Açısından Mihail Şolohov'un "Durgun Don" Eserinin İncelenmesi* adlı doktora tez çalışmasından türetilmiştir.

1.Giriş

Sözcükler iletişimi sağlama ve düşüncüyü aktarmasının yanı sıra dilin geçirmiş olduğu tarihsel süreci, gelişimsel özelliklerini ortaya çıkarma hususunda oldukça önemlidir. Bir dile ait toplumun kültürünü, değerlerini yansıtan bu sözcükler ve kavramlar, topluma ya da ortama göre değişebileceği gibi aynı toplumun dilinde bile bazı değişikliklerin olabileceğini göstermektedir. Aksan sadece farklı dillerde değil, aynı dilin değişik ağızlarında da bu tür farklılıkların olabileceğini ifade eder. Örneğin günümüzde Türkiye Türkçesi ortak dilinde bulunmayan birçok kavram, Türkiye'nin birçok farklı yöresinde konuşulan ağızlarda görülmektedir. Bunların çoğu onların ilgi ve uğraş alanları, doğa ve iklim koşulları, geleneklerini, göreneklerini gösteren ya da kendi bölgelerine özgü kullandıkları araç ve gereçleri ifade eden sözcüklerden oluşmaktadır (Aksan, 2015b: 17).

Söz varlığı içindeki tek bir sözcük, kimi zaman, uzak geçmişteki bir olayı bugüne aktarabilirken, bir dilin söz varlığı, onu konuşan toplumun tarihini, kültürünü bütünüyle yansıtmaktadır (Aksan, 2011: 166). Söz varlığı teriminden bahsederken; herhangi bir yazarın sözcük hazinesi ya da herhangi bir eserin sözcük hazinesinden bahsetmek gerekmektedir (Коваленко, 2009: 5). L.G. Babenko'ya göre bir dilin söz varlığı dört bölümde incelenebilir: a) bir dilin tüm sözcüklerini kapsayan söz varlığı (Rusçanın sözcük hazinesi), b) tabakalara ayrılan söz varlığı (halk dili, resmi dil), c) yazarın tüm eserlerini içeren söz varlığı, d) yazarın bir eserinde yer alan sözcükleri inceleyen söz varlığı (Бабенко, 2008: 4). Karaulov da söz varlığı çalışmalarını, bir dile ait sözcük hazinesi, yazar ya da eser söz varlığı gibi türlere ayırarak gösterir (Караулов, 1997: 207).

Bir dilin söz varlığı; temel söz varlığı, deyim, atasözü, terim, argo sözler ve eski sözcüklerden oluşmaktadır. Hengirmen insan yaşamında en çok kullanılan ve birinci derecede öneme sahip sözcüklerin oluşturduğu bütünlük olarak temel söz varlığını tanımlar (Hengirmen 2009: 355-356).

Aksan ise yerli sözcüklerin bir bölümü için, temel söz varlığı, kalıt sözcükler ya da çekirdek sözcükler olarak adlandırıldığını belirtir. Nesilden nesile aktarılan ve insan yaşamında birinci derecede öneme sahip olan kavramları yansıtan bu sözcükler, organ adları, akrabalık adları, yiyecek-içecek adları, hayvan adları, tarım araçları ve sayı adlarından oluşmaktadır. (Aksan, 2004: 232).

Hemen hemen her dilde temel söz varlığının aynı sözcüklerden oluştuğunu, çok az farklılıklar görüldüğünü söylemek mümkündür: “Bir dili konuşan sıradan bireylerin ortak, dil kullanım düzlemlerinde en sık geçen, günlük yaşama, en çok temas edilen araç gereçlere, sıkça yapılan işlere, ortalama duygu ve düşüncelere ait sözcüklerin oluşturduğu bütüne temel söz varlığı denir. Temel söz varlığı, bütün diller için aşağı yukarı aynı kategorilere dayanır ve bazı coğrafi, kültürel, sosyolojik vb. etmenlere bağlı olarak, çok az oranda farklıdır” (Uzun, 2006: 88).

Aksan ise bir sözcüğün temel söz varlığının üyesi olup olmadığı konusunda belirli bazı ölçütlerin olduğunu belirtir: a) sözcüğün insanın yaşamında birinci derecede öneme sahip kavramları yansıtması, b) bir sözcüğün bileşik sözcükleri türetme değeri, yeni sözcükleri ve yeni öğeleri türetme gücü, c) anlatımbilim açısından yansızlığı, yani ögenin genel anlaşılabilirliği ve genel kullanılabilirliği, d) sözcüğün konuşmadaki sıklığı, f) bir sözcüğün farklı deyimler içerisinde, bu deyimlere temel alınarak kullanılması (Aksan, 2015a: 18-19).

Bir kavram, belli bir kültürde ne kadar önemliyse onunla ilgili söz varlığı da o kadar fazla olmaktadır, çünkü bu sözcükler o milletin değerlerini, kültürünü, yaşam tarzını önemli derecede yansıtmaktadır. Kültürlerarası farklılıklardan dolayı kavram ve kavram alanları ait olduğu dile özgü şekilde ortaya çıkmakta ve her dilde diğer sözcüklere göre daha çok kullanılan ya da daha az kullanılan sözcükler bulunmaktadır. Sözcük hazinesini “kültür kelimeleri” ve “temel kelimeler” olarak iki grupta incelemek mümkündür. Kültür kelimeleri sadece belirli kültüre özgü kavramları içerirken, temel kelimeler tüm insanların ortak olarak kullandığı kavramları içermektedir. Buradan hareketle organ adları, renk adları, sayı adları temel kelimeler grubuna dâhil edilirken, yemek adları, eşya ve alet adları gibi alanlarda kullanılan sözcükler de kültür kelimelerine dâhil edilir (Pekacar, 2012: 8-9).

Hacızade de, kavramların dilbilimindeki öneminden bahsederken, onların hem milli-kültürel hem de evrensel özellikler taşıdığını vurgulamaktadır. Araştırmacı, çalışmasında zihnin algıladığı, koruduğu, biriktirdiği, sınıflandırdığı bilgilerin dile kavramlaşmış bir şekilde aktarıldığını, kavramların belirli başlıklar etrafında

toplendiğini ve temel kavramların anlam ve içerikle bağlantılı olarak incelenmesinin dilin çok eski dönemlerine ve günümüze de ışık tuttuğunu belirtmektedir (Hacızade, 2015: 733).

Çağdaş dilbilimciler, sözcüklerin tek başına anlamlarına değil de onların kullanım alanlarına, işlevlerine dikkat çekmektedirler. Burada önemli olan sözcükleri kavram alanları içerisinde değerlendirmektir. Çünkü bir sözcük metin içerisinde çok farklı bir anlam kazanabilir (Guiard, 1999: 106-107). Sözcükleri metin içerisindeki anlam ve içeriği ile bağlantılı olarak incelerken, yazar ve metin sözlükleri önemli veriler sunmaktadır. Ancak bu alandaki çalışmaların sayısı oldukça azdır. Bu çalışmada Dıbrova tarafından hazırlanmış Mihail Şolohov'un Sözlüğü (*Словарь языка Михаила Шолохова- Slovar' yazıka Mihaila Şolohova-2014*) esas kaynak olarak kullanılmıştır. Bu tür yazar sözlükleri bir yazarın tüm eserlerinde geçen sözcükleri içeren çalışmalarken, eser sözlükleri, bir yazarın belli bir eserinde kullandığı sözcükleri içermektedir. Özellikle edebi metinlerde kullanılan sözcüklerin tespiti, ait oldukları toplumun ve kullanılan dilin önemli bir kaynağı niteliğindedir. Edebi eserleri ortaya çıkaran yazarların eserlerinde kullandıkları sözcükler, onların kavram dünyaları ile yakından alakalıdır. Bu açıdan sözcüklerin metin içerisinde kazandıkları anlamlarının verilmesi, yazarın üslubu ve sözcük hazinesinin belirlenmesi açısından önem taşımaktadır.

2. *Durgun Don* Romanı Üzerine Tematik İnceleme

Devrim, savaş gibi durumlara tanıklık eden yazarların eserlerinde, o dönemin sosyal, kültürel ve siyasi yanları daha çok göze çarpmaktadır. Savaşları ve devrimleri yaşamış Sovyet Rus yazarlarından olan Mihail Şolohov'un (1905-1984) eserlerinde toplumsal konular tüm gerçekçiliği ile yansıtılır, her şeyi olduğu gibi anlatır. Geleceğe doğru yolu göstermeye çalışan yazar, halkın gücünü anlatmaya çalışır. Rus eleştirmen N. A. Dobrolyubov "bizim ilgilerimiz halkın çoğunluğuna yabancı, bizim acılarımız anlaşılıyor, bizim heyecanlarımız onlara komik geliyor" (Якименко, 1954: 399) diyerek halkın dilinden anlamak, onlarla yakın ilişki içerisinde olmak gerektiğini vurgular.

Bu çalışma Şolohov'un 1926 yılından 1940 yılına kadar yazılan ve yayımlanan *Durgun Don* (2018) adlı romanı ile sınırlandırılmıştır. Don bölgesinde yaşayan Don Kazaklarının tarihini anlatan bu destansı roman dört cilt ve sekiz bölümden oluşmaktadır. Olaylar, 1912-1922 yılları arasında Don bölgesinde geçer.

Çalışmada, Şolohov'un *Durgun Don* (*Тухуй Дон -Тийй Дон- 1945*) adlı romanında yer verdiği temalarla ilgili sınıflandırmalar yer almaktadır. O. Yu. Mansurova'nın *Büyük Türkçe-Rusça Rusça-Türkçe Dizinler Sözlüğü* (2008)'nden yararlanılmıştır. "Günlük hayat, insan, gıda, yiyecekler, bitkiler, hayvanlar, coğrafya" gibi ana tema başlıkları çalışmada bize yardımcı olmuştur. *Rusça- Türkçe Tematik Sözlük (Русско-турецкий тематический словарь-Russko-turetskiy tematiçeskiy slovar'-2014)* adlı sözlükten de bazı temalar eklenerek yeni ve daha ayrıntılı bir tasnif oluşturulmuştur.

Sözcükler, ad, eylem ve sıfat gibi sözcük türlerine ayrılır. Değişik sözcük türleri arasında en çok ad soylu sözcüklerle ilgilenen anlambilimde, anlamsal bağıntılar genellikle adları betimler (Huber, 2008: 158) tanımından hareketle bu çalışmada sadece ad soylu sözcükler tasnife dâhil edilmiştir. Bu sözcükler tasnif edilirken sözcüğün klasik anlamı değil de, eserde kullanılan anlamı, yani bağlamı esas alınarak anlamlandırılmıştır. Araştırma sonucunda 12 ana tema, 69 alt tema tespit edilmiştir. Sınıflandırılan temalar altında 7.000'in üzerinde sözcük tespit edilmiştir. İncelenen eserde dini terimlerden yiyecek adlarına, günlük hayatta kullanılan eşya adlarından hayvan adlarına, akraba adlarından coğrafi adlara kadar birçok konuda geniş bir sözcük hazinesi olduğu görülmektedir. Çalışmada en fazla akrabalık adları, coğrafi adlar, savaşla ilgili adlar, hayvan adları, meslek adları, eşya adları gibi adlar kullanılırken, çizgi ve şekil adları en az rastlanan tematik gruplardandır. Ancak bu çalışmada tespit edilen sözcüklerin çok fazla olmasından dolayı sözcüklerin hepsine yer verilememiştir. Romanda tespit edilen temalar şu şekildedir:

1. İnsan ana teması altında insanı temel alan sözcüklere yer verilmiştir. Birçok alt teması bulunan bu başlıkta, insan vücudu, sağlık, hastalık ile ilgili kavramlar bulunmaktadır. Özellikle hastalık teması altında "воспаление (iltihap), глотошная (kızıl), грыжа (fitik), дизентерия (dizanteri), желтуха (sarılık), золотуха (sırgaca), кашель (öksürük), кила (fitik), колики (kolik), мор (veba), сифилис(sifilis), судорога (kramp), сыпняк (tifüs), тиф (tifo), трахома (trahom), туберкулез (tüberküloz), холера (kolera)" gibi sözcükler hastalığın türüne

işaret eder. Duygular, karakter özellikleri ve kişilik gibi alt temalar içerisinde tespit edilen sözcüklerin sayısı da oldukça fazladır. Bu tema altında yer alan sözcüklerden bazıları şunlardır:

Безразличие (kayıtsızlık), бесстрастность (vurdumduymazlık), бестолковость (sersemlik), бестолочь (kalın kafalı), бесхарактерность (karaktersizlik), бодрость (cesaret), великодушие (cömertlik), выродок (soysuz), гордыня (kibirli), горячка (öfkeli), двурюшник (ikiyüzlü), жалельщик (merhametli) vd.

2. Romanda sosyal hayat ve toplumla alakalı birçok konudan örnekler görülmüştür. Şolohov, Don Kazaklarının kültürlerini, sosyal hayatlarını yansıtan sözcüklere sık sık yer vererek öne çıkarılmak istenen noktaların anlaşılmasını sağlamıştır. Toplumsal hayat ana teması altında aile, akraba, toplumsal ilişkiler alt temaları dikkat çeker. İncelen eserde en çok işlenen toplumsal unsur aile ve akrabadır. Ailevi ilişkilerin önemi ve kişilerin birbirleriyle olan bağları sıklıkla ifade edilmiştir. Bu açıdan akrabalık adlarının zenginliği göze çarpmaktadır. Bu tür sözcüklerin önemine Soydan şu şekilde değinir: “Temel söz varlığı içinde önemli bir grup da insanın en yakın çevresi olan aile topluluğunu oluşturan bireyler arasındaki akrabalık bağlarını tanımlayan terimlerdir. Bu terimler, bireyin aile içindeki konumunu ve mensubu olduğu topluluktaki statüsünü belirtirler. Bu tür terimleri incelemekle bir ölçüde o dilin kalıt ya da temel sözcüklerinin hangi dillerden oluştuğunu, hangi kültürlerin bu oluşuma etki ettiğini görme imkânı elde edilmiş olur” (Soydan, 2003: 43). Rusçada evlenilerek elde edinilen ve kan bağı ile olan akrabalıkları belirtmek üzere birçok terim kullanılırken bu terimler Türkçede bulunmaz. Çünkü Rusçadaki akrabalık terimleri oluşturulurken bireyin cinsiyeti, medeni hali ve akrabalık derecesi dikkate alınır (Demiriz, 2009: 90-91). Örneğin Türkçede kadının ve erkeğin anne ve babası tek bir terimle karşılık bulurken (kayınvalide ve kayınbaba), Rusçada kadının ve erkeğin anne ve babası için farklı farklı terimler kullanılmaktadır (bkz. теща- kadının annesi, свекровь- erkeğin annesi, тещь- kadının babası, свёкор-erkeğin babası). Romanda akrabalık adları teması altında 99 tane akrabalık adı (*бабка (büyük anne), бабушка (baba), батя (baba), близнецы (ikizler), внук (torun), дед (dede), деданя (dede), дяденька (dayı, amca), мачеха (üvey anne), матушка (anne), переродок (melez), потомок (torun), пращур (dedenin dedesi), родитель (baba), родные, (akraba) родня (akraba), сродство (akraba), сородич (akraba) vd.*) ile ilgili sözcük tespit edilmiştir. Bu durum Rusçada akrabalık adlarının çeşitlilik göstermesinden kaynaklanmaktadır. Romanda gelenek ve göreneklerle ilgili sözcüklerin fazlalığı dikkat çekmektedir. Bu alt başlık altında yer alan sözcükler de Don Kazak kültüründe ayrı bir öneme sahiptir. Sosyal ve toplumsal ilişkilerin sağlanmasında dikkat çeken hitaplar ayrı bir alt tema altında incelenmiştir. Rusçada hitaplar ve şefkat bildiren sözcükler genel olarak ekler aracılığı ile oluşturulur. *Durgun Don* romanında da bu tür sözcüklere (*зернецо (tohum), коник (at), конишка, (at) лампенка (lamba), мальчишечка (küçük oğlan), ноженька (ayak), ночушка (gece), светочка (sarıt), тетинка (teyzesim), чадунюшка (evladım) vb.*) sıkça rastlanmaktadır. Gelenek ve göreneklerine bağlı olan Kazaklarda eğlenceler, törenler, düğünler, yortular ile ilgili sözcükler (*маслена (maselnitsa), масленица (maslenitsa), обряд (tören, merasim), михайлов день (Mihail günü), пасха (paskalya), покров (Şefaат yortusu), свадьба (düğün), рождество (Noel bayramı), троуца (Teslis yortusu) vd.*) dikkat çekmektedir. Yine bu başlık altında en dikkat çeken Sovyet düzeni, devrim, siyaset ile ilgili sözcüklerdir (*атаман (ataman), большак (Boşevik), большевик (Boşevik), власть (iktidar), гимн (marş), делегат, (delege) ЕПО (tüketim toplumu), коммуна (komünizm), кондры (karşı devrimci), парламент (parlamento) vd.*). Bu temada sosyal yapı ile ilgili olan sözcüklerin birçoğu kısaltılmış ve birleşik sözcüklerden (*ЕПО (tüketim toplumu), продотряд (tarım maddeleri tedarik etmek için kurulan işçi müfrezeleri, ürün toplama birliği), ревком (devrim komitesi), совработник (Sovyet işçisi), колхоз (kolhoz) комсомол (komsomol), красногвардия (Kızıl hassa), райком (bölge komitesi), продразверстка (Sovyet egemenliğinin ilk yıllarında) тарım maddeleri tedarik sistemi), совоен (Sovyet meclisi), vd.*) oluşmaktadır.

3. Don Kazaklarının günlük hayatlarında hayvanlar önemli bir yere sahiptir. Hayvan ana başlığı altında hayvan adları, hayvan organ adları, hayvan sesleri ve diğer adlar gibi hayvan yaşamını ilgilendiren alt temalar yer almaktadır. Romanda 239 hayvan adının tespit edilmesi ayrıntılı bir sözcük hazinesinin var olduğunu kanıtlamaktadır. *Бабочка (kelebek), баран (koşun), белесь (tatlı su kefalı), бель (balık), блоха (pire), боров (domuz), бугай (boğa), валух (iğdiş edilmiş koşun), верблюд (deve), веретенка (küçük çığa balığı), вьюн (çorpa balığı), гагары (dalgiç kuşu), гулюшка (güvercin), гусеница (tırtıl), дрофа (toy kuşu), дудак (toy kuşu), жеребец (aygır), калинка (ringa balığı), карась (kırmızımsı yüzgeçli bir tür tatlı su balığı), кобыла (kısarak), лебедь (kuğu), ласточка (kırlangıç) gibi hayvan adları bu sözcüklerden bazılarıdır. Don*

Kazaklarında at önemli olduğu için sadece atların cinsleri, yaşları, renkleri ve çeşitli özelliklerini belirten birçok sözcükle karşılaşılmıştır.

4. Bitkiler ana başlığı altında, bitki, çiçek, ağaç ve çalı çırpı adları üzere çeşitli alt başlıklar yer almaktadır. Don bölgesinde Don nehrinin bulunmasından dolayı bitki örtüsü zengindir. Nehir kenarında yetişen bitkiler, ağaçlar, otlar ve yabancı otlar çeşitlilik göstermektedir. Bitki adları başlığı altında 216 sözcük belirlenmiştir. Bu sözcüklerden bazıları şunlardır: *напоротник* (eğrelti otu), *овсюг* (arpa otu), *повитель* (yabancı ot), *подсолнух* (ayçiçeği), *полюнь* (pelin otu), *пышатка* (yabancı ot), *смородина* (kuş üzümü ağacı), *татарник* (deve dikenini), *чабрец* (kekik otu), *чакан* (katış, saz bitkisi) *чобор* (kekik otu), *шелковица* (dut ağacı) vd.

5. Besin ana başlığı altında 232 sözcük bulunmaktadır. Bu tema altında yiyecek adları, içecek adları, sebze ve meyve adları ve tütün ürünleri ile ilgili sözcükler bulunmaktadır. (*блин* (blin), *ботвинья* (soğuk içilen bir çeşit Rus çorbası), *булка* (küçük ekmek), *бурсак* (gevrek), *ветчина* (jambon), *укра* (havuvar), *каймак* (kaymak), *каныш* (börek çeşidi), *капустя* (lahana çorbası), *каша* (lapa), *кашица* (sulu lapa), *кондер* (buğday çorbası), *лапша* (erişte), *пирог* (börek), *сухарь* (galeta), *тесто* (hamur), *халва* (helva), *щи* (lahana çorbası). Kazakların mutfağında hiç eksik etmedikleri domuz pastırması, çökelek, akdarı lapası gibi yiyecekler dikkat çekmektedir. Don Kazak kültüründe, tahıllar önemli olduğu için ayrı bir alt başlıkta incelenmiştir. Tahıllarla ilgili adlardan bazıları şunlardır: *гарновка* (başak kılıçlı bir buğday çeşidi), *аржанец* (çayır yet tohumu), *жыто* (çavdar), *колос* (başak), *кукуруза* (mısır), *овес* (yulaf), *овсянец* (yulaf), *ость* (başak kılıcı), *отмол* (öğütülmüş darı), *пашаница* (buğday), *просо* (darı), *пшеница* (buğday), *хлеба*, (ekin, tahıl), *чечевица* (mercimek), *ячень*(arpa) vd.

6. Giyim kuşam ana başlığı altında giyecekler, ayakkabılar, takı ve süs eşyaları, şapkalar, kumaşlar, kozmetik ve diğer adlar gibi alt başlıklar tespit edilmiştir. Bu tema altında toplam 303 sözcük tespit edilmiştir. *Армяк* (köylülerin giydiği bir çeşit kaftan), *балахон* (kaput, palto), *бекеш* (seket), *бешмет* (kapitone palto), *бушлат* (gemici ceketi), *галифе* (geniş paçalı pantolon), *гимнастерка* (gömlek), *зипун* (kaftan), *кожух* (gocuk), *кофта* (bayan ceketi), *пинжак*, (seket), *поддевка* (paddiyofka), *рубаша* (atlet), *сарафан*, (sarafan) *тулуп* (gocuk), *халат* (gömlek), *чадра* (çarşaf, peçe) gibi sözcükler giyecek adlarında örnek verebileceğimiz bazı sözcüklerdendir. Kazakların günlük olarak da giydikleri geleneksel kıyafetleri bulunmaktadır. Bunlardan *чекмень* (kaftan), *чекменек* (kısa kaftan), *шаровары* (şalvar) bu tür kıyafetlere örnektir. Özellikle şapka, Don Kazaklarının statülerinin ve toplumsal ilişkilerinin göstergesi olarak sembolik bir anlama sahip olduğu için ayrı bir öneme sahiptir.

7. Askerlik, ordu, savaş ana başlığı altında 5 alt tema bulunmaktadır: Bu temalar askerlik, ordu, savaş; askerî kişiler, rütbe adları; silahlar, teçhizat, nişan ve madalyalar; askeri kıyafetlerdir. Bu başlık altında 801 sözcüğün yer alması bu kategorinin zengin olduğunu göstermektedir. Romandaki içerik ile öne çıkan bazı belli başlı sözcükler bulunmaktadır. Örneğin *батарея* (batarya), *батареец* (torçu), *военком* (askerlik şubesi başkanı), *воин* (asker), *еполет* (arolet), *есаул* (Kazak yüzbaşısı), *капраль* (onbaşı), *лейтенант* (teğmen), *разведчик* (istihbaratçı), *полк* (alay), *офицер* (subay), *вахмистр* (süvari başçavuşu), *рота* (bölük), *служба* (askerlik hizmeti) gibi sözcükler romanın savaş temasına çağrışım yapmaktadır.

8. Coğrafya, evren, zaman ana başlığı altında 611 sözcük tespit edilmiştir. Özellikle romanda yer alan doğa tasvirleri ve Don bölgesinin eşsiz güzelliği dikkat çeker. Dağ, orman, tepe, nehir, akıntılar, kıvrımlar Don bölgesinde en dikkat çeken tabiatla ilgili unsurlardır. Don bölgesinde yer alan nehirlerden dolayı eserde nehir, dere, dere yatağı, göl, su birikintisi, bataklık ile ilgili sözcüklerin (*балочка* (dere), *болото*(bataklık), *буерак* (küçük dere), *быстрина* (Don nehrinin en hızlı aktığı yer), *верховье* (nehir doğduğu bölge), *ендова* (su birikintisi), *ерик* (nehir akıntısı), *жила* (nehir yatağı), *ложбина* (dere yatağı), *пруд* (küçük göl), *русло* (nehir yatağı), *стремя* (nehir ivinti yeri) vd.) oldukça fazla olduğu görülmektedir. Coğrafya ana teması altında hava olayları ve doğal afetler gibi alt temalar da yer almaktadır. Don Kazak coğrafyasında madenler ve minerallerin az olması, bu tema ile ilgili kavram alanının da sayıca az olmasına sebep olmuştur. Zaman alt teması altında yer alan adlandırmaların ise romanda çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. Bu başlık altında özellikle *заря* (şafak, tan), *зоря* (şafak, tan), *зоренька* (şafak, tan) gibi sözcüklerin çeşitliliği söz konusudur.

9. Yaşam alanı ve çevre, dili en çok etkileyen unsurlar arasındadır. Bu yüzden bu temada alt temalar oldukça çeşitlilik göstermektedir. Bu çeşitlilik Don Kazaklarının kültürleriyle yakından alakalıdır. Eserde köy hayatı ile ilgili sözcükler oldukça fazladır. Özellikle eserde avlu, harman, ambar, dam, ahır, kiler, ocak, söve, yalak, samanlık, bostan, otlak, sundurma, yemlik gibi kavramların fazlalığı dikkat çeker. Eşya ve alet adlarının çeşitlilik gösterdiği eser, toplumla ilgili önemli ipuçları verir. Bu tema altında yer alan *корчажка, кошелка, прутья (tas), сходы (iskele), цыбарка (güğütm), четверть (cam şişe)* gibi sözcüklerin birçoğu da etnografik özellikler taşımaktadır. Ulaşım ve taşıtlar alt temasında Kazak kültüründe önemli bir yere sahip olan kızakların kullanımı dikkat çekmektedir. *Полоз (kızak), розвальни (kızak), ручица (kızak), сани (kızak)* gibi sözcükler kızakların çeşitlerini gösterirken kızaklar, halkın hem eğlencelerinde hem de cenazelerinde kullandıkları önemli araçlardır.

10. İktisadi hayat ana teması altında Kazakların uğraş alanları ile ilgili önemli sözcükler yer almaktadır. Tarım ve çiftçilik alt teması altında yer alan sözcükler oldukça fazladır. Saban, tırmık, tırpan, orak, yaba gibi birçok sözcük bu duruma örnek teşkil etmektedir. (*Беремя (saban), борозда (evlek), борона (tırmık), букарь (pulluk), вилы (yaba), грабли (tırmık), грабельник, (tırmık kolu), коса (tırpan, orak), ковадло (örs) vd.*)

11. Faaliyetler ana teması altında meslekler, eğlence, sanat ve edebiyat gibi alt temalar bulunmaktadır. Yine Don Kazaklarının uğraş alanlarından kaynaklı *конюх (seyis), косец (tırpancı), косарь (tırpancı), коваль (nalbant), косячник (yülkü çobanı), пастух (çoban) пастырь (çoban), пахарь (çiftçi, rençber), плугатарь (çiftçi, rençber), хлебороб (rençber, ikinci)* gibi seyis, tırpancı, at bakıcısı, çoban, çiftçi anlamına gelen sözcükler çeşitlilik göstermektedir.

12. Varlıkların çeşitli özelliklerini, niteliklerini ve durumlarını bildiren kavramlar ana teması altında yer alan renk adlarının çeşitliliği dikkat çeker. Yazarın eserlerinde, sezgileriyle, bilinçaltına göre kullandığı renkler, onun ustalığını, kişilerin özelliklerini, sanatının özgünlüğünü ortaya çıkaran gizli bir alandır. Şolohov eserde Don kazaklarının hayatlarını, onların atmosferini okuyucuya hissettirmek için renk adlarına sıkça başvurur. (Рыбальченко 2010: 74-75). Bu renklerin birçoğu gerçek anlamda kullanıldıkları gibi mecaz anlamda kullanımları da dikkat çekmektedir. Örneğin eserin baş kadın karakterlerden biri olan Natalya'nın intihara teşebbüs etmeden önceki halinin *siyah kan (черная кровь)* şeklinde tasviri, Natalya'nın hayata karşı artık umudunu yitirdiği ve ölüme sürüklendiği haberini verir. Eserdeki kişilerin sürekli zor şartlar altında, tarlada çalıştığını belirtmek için *siyah eller (чёрные руки)* içerisinde kullanılan siyah renk mecazi bir anlatıma sahiptir. Mavi renk huzur ve sakinlik verdiği gibi sadakat, bağlılık, umut ve onuru çağırır. Eserde ise bu renk neşe, huzur verip mutlu bir yaşama işaret ederken, insanın ve doğanın birliğini, uyumunu sembolize eder. Eserde geçen *mavi ülke (голубая страна)* sembolik bir anlama sahiptir. Bu ülke Grigori'nin sevdiği kadınla huzur içinde olacak hayatının hayalidir, umuttur, mutluluğa duyduğu özlem ve kahramanın iç dünyasının yansıtılmasıdır (Каменская 2013: 31-33).

3. Sonuç

Bir dile ait yazılı kaynakların, edebi eserlerin söz varlığı açısından incelenmesinin, ait olduğu toplumun kültürel değerlerini ve tarihsel gelişim sürecini yansıttığı için ayrı bir önemi vardır. Çalışmamızın ana kaynağını oluşturan *Durgun Don* adlı eserde işlenen sözcüklerin tespit edilmesi Don Kazaklarının yaşamları, gelenek ve görenekleri, dilleri, dönemin kültürüyle ilgili bilgiler vermekte ve bahsi geçen coğrafya hakkında da okuyucuya genel bir fikir sağlamaktadır. Eser, Don Kazaklarının ekonomik, sosyal, siyasi, kültürel ve gündelik hayatlarını oluşturan temalar açısından oldukça zengindir. Söz varlığı açısından geniş bir içeriğe sahip olan bu eserde aileden topluma, hayvanlardan bitki adlarına, eşyadan renk adlarına kadar birçok tema altında sözcükler tespit edilmiştir. Tespit edilen temaların çeşitliliği ve zenginliği Şolohov'un üslubu ile ilgili önemli tespitlerde bulunulmasını sağlamıştır.

Leksikosemantik üzerine yapılan çalışmalarda dikkat çeken konulardan biri de sözcüklerin sınıflandırılması ile ilgilidir. Eserin tematik sözlüğünün çıkarıldığı bu çalışmada temalara bağlı olarak yapılan sınıflandırmalar bağlama göre yer almıştır. Özellikle birbiriyle ilişkili olan tema ve kavramların incelenmesi, önemli birçok sözcüğün öğrenilmesini de kolaylaştırmıştır.

Dilin söz varlığının gelişmesine ve zenginleşmesine katkı sağlayan bu tür çalışmalar, yazarın edebi sanatını, dilini, üslubunu ve ait olduğu kültürün söz varlığını ortaya koyması açısından ayrı bir öneme sahiptir. Burada yazarın sahip olduğu sözcük dağarcığı ve dili kullanma becerisi de önemli bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır.

Temennimiz, yazarın yalnızca bir eseri üzerine yaptığımız bu tematik çalışmanın, metin odaklı yapılacak söz varlığı çalışmalarına katkı sağlaması ve bu konuyla ilgili çalışma yapmak isteyen araştırmacılara faydalı olmasıdır.

Kaynaklar

- Aksan, D. (2015a). *Her Yönüyle Dil (Ana Çizgileriyle Dilbilim)*. Ankara: TDK Yayınları.
- Aksan, D. (2015b). *Türkçenin Söz Varlığı*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Aksan, D. (2011). *Dil, Şu Büyüklü Düzen...* Ankara: Bilgi Yayınevi
- Aksan, D. (2004). *Dilbilim ve Türkçe Yazıları*, İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Demiriz, E. N. (2009). *Rusça ve Türkçe: İki Dil, İki Kültür*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Guiard, P. (1999). *Anlambilim* (Çev. B. Vardar). İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Hacızade, N. (2015). *Türkçede ve Rusçada 'Ev' Kavramı ve Bu Kavramın Dildeki Yeri, 731-740*, Erişim adresi <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads>
- Hengirmen, M. (2009). *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Huber, E. (2008) *Dilbilime Giriş*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Pekacar, B. Y. (2012). *Divânü Lügati't-Türk'teki Kültür Kelimeleri İle Saha Türkçesinin Kelime Hazinesinin Karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Soydan, C. (2003). Urdu Dilinde Akrabalık Terimleri ve Müslüman Hint Toplumunda Aile Yapısı, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 43-56.
- Şolohov, M. (2018). *Durgun Don I-II-III-IV* (Çev. M. Ergin, G. Yener). İstanbul: Yordam Edebiyat.
- Uzun, N.E. (2006). *Biçimbilim*. Ankara: Papatya Yayıncılık.
- Бабенко, Л. Г. (2008). *Лексикология русского языка*. Екатеринбург. (Babenco, L. G. (2008). *Leksikologiya russkogo yazıka*. Yekaterinburg.)
- Диброва, Е. И. (2014). *Словарь языка Михаила Шолохова*. Москва: Словари.ру. (Dibrova, E.İ. (2014). *Slovar' yazıka Mihaila Şolohova*. Moskva: Slovare. ru.)
- Каменская, Е.В. (2013). Колоративная и одорическая лексика в романе М.А. Шолохова “Тихий Дон”. *Литературоведение, Филологические Науки*, 1, 27-37, Erişim adresi <https://cyberleninka.ru/article/n/kolorativnaya-i-odoricheskaya-leksika-v-romane-m-a-sholohova-tihiy-don/viewer>. (Kamenskaya, E.V. (2013). Kolorativnaya i odoricheskaya leksika v romane M.A. Şolohova “Tihiy Don”. *Literaturovedeniye, Filologičeskiye Nauki*, 1, 27-37)
- Караулов, Ю. Н. (1997). *Энциклопедия. Русский язык*. Москва: Дрофа. (Karaulov, Yu. N. (1997). *Entsiklopediya. Russkiy yazık*. Moskva: Drofa.)
- Коваленко, Е. Г. (2009). *Русский язык: лексикология и фразеология*. Краснодар: Кубанский гос. ун-т. (Kovalenko, E. G. (2009). *Russkiy yazık: leksikologiya i frazeologiya*. Krasnodar: Kubanskiy ros. un-t.)
- Мансурова, О.Ю. (2008). *Большой турецко- русский, русско-турецкий тематический словарь (Büyük Türkçe- Rusça Rusça- Türkçe Dizinler Sözlüğü)*. Москва: АСТ. (Mansurova, O. Yu. (2008). *Bol'şoy turetsko-russkiy, russko-turetskiy tematičeskiy slovar' ((Büyük Türkçe- Rusça Rusça- Türkçe Dizinler Sözlüğü)*. Moskva:AST.
- Русско-турецкий тематический словарь. 9000 слов.* (2014) Москва: T&P Books Publishing. (*Russko-turetskiy tematičeskiy slovar'. 9000 slov.* (2014) Moskva: T&P Books Publishing.
- Рыбальченко, Е. А. (2010). Поэтика цвета в романе М.А. Шолохова “Тихий Дон”. *Лингвистика, Филологические науки, ЮФУ. Ростов-на-Дону*, 74-81. (Ribal'çenko, E. A. (2010). Poetika tsveta v romane M.A. Şolohova “Tihiy Don”. *Lingvistika, Filologičeskiye nauki, YUFU. Rostob-na-Donu*, 74-81)
- Шолохов, М. А. (1945). *Тухий Дон (1-2-3-4)*. Ленинград. (Şolohov, M.A. (1945). *Tihiy Don (1-2-3-4)*. Leningrad.)
- Якименко, Л. (1954). *Тухий Дон М. Шолохова*. Москва: Советский писатель. (Yakimenko, L. (1954). *Tihiy Don M. Şolohova*. Moskva: Sovetskiy pisatel'.)

